

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Georgii Calixti S. Theol. D. Et In Acad. Ivlia Primarii
Professoris Wiederlegung Der vnchristlichen vnd
vnbilligen Verleumbdungen/ damit Jhn D. Iacobus VVeller
ChurSächsischer Oberhoffprediger ...**

Calixt, Georg

Helmstedt

Georgii Calixti Expositio Septimi & seqq. versuum cap XXXIX Geneseos ad
historiam Iosephi de ejus continentia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36653

APPENDIX

QVA NONNVLLA
QVORVM IN SVPERIORIBVS FACTA
FVIT MENTIO,
AVT QVAE AD SVPERIORA FACIVNT,
EXHIBENTVR.

GEORGII CALIXTI EXPOSITIO

Septimi & seqq. versuum cap. xxxix
Genescos

ad historiam Iosephi
de eius continentia.

Sollicitatur Ioseph ab uxore heri sui ad
stuprum. Continentia autem eius est me-
morabilis & summâ laude digna, utpote
qui juvenis esset & sollicitaretur à fæmi-
nâ sine dubio juveniculâ. Erat autem po-
litus in statu gratiæ, & in viâ ducente ad æ-
ternam vitam. Nisi carnis cupiditates, quarum ut ho-
mo & ut juvenis penitus immunis non erat, repressisset,
& ab alienâ uxore abstinuisset, commisso adulterio gra-
tiâ Dei & salute excidisset. Ait itaque, *Quomodo facerem* Gen. 39.
malum hoc maximum, & peccarem in Deum? Nempe scortato-
res & adulteros damnabit Deus, Hebr. xiii, 4. Neq. scortatores,
a neq.

neg, idololatra, neg, mæchi, — neg, fures, neg, avari, neg, odriof, neg, conviciatores, neg, rapaces, regni Dei hereditatem possidebunt, 1 Cor. VI, 9. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulterium, scortatio, impuritas, lascivia &c. Qui talia agunt, regni Dei non erunt heredes, Gal. V, 19. Nostis nullum scortatorem, aut impurum, aut avarum habere hereditatem in regno Christi & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in homines inobedientes, Ephes. V, 5. Ergo ad evitandam damnationem & consequendam hereditatem regni Dei necessarium erit talia non agere, sive abstinere ab operibus carnis, adulterio, scortatione & similibus: atque hoc ipso morem gerere legi divinæ prohibenti adulteria, uti etiam homicidia, furta, rapinas, & alia id genus opera carnis, Heb. 12, 14. Qualis sanè abstinentia ad eam pertinet sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Dominum, id est, sine quâ nemo beatitudinem & regnum cœleste consequetur. Sine quo autem res haberi vel obtineri non potest, id ad eam rem habendam vel obtinendam est necessarium. At sine actibus abstinentiæ, de quibus diximus, obsequiique eâ in parte legi divinæ præstiti, regnum cœleste haberi vel obtineri non potest. Ergo ejusmodi actus abstinentiæ ab adulteriis, homicidiis & reliquis operibus carnis ad habendum vel obtinendum regnum cœleste sunt necessarii.

II. Ne quid autem dubii relinquatur, aliter etiam, & forte dilucidius, si quid tamen dilucidius aut desiderari aut dari potest, proponemus. Quæ perpetrata certo certius salute arcant & excludunt, ab iis abstinere ad obtinendam salutem est necessarium. Propositio hæc ex se & suis terminis nota est. Si quis eam neget, ad primum principium, quo humana cognitio regitur, revocandus erit. Nempe, si vera non sit, contradictoriam
-ejus

ejus veram fore, quum utraque simul aut vera aut falsa
esse nequeat. *Hec enim est, ut ait Philippus, regula divini Lib. 4 Dias*
& humani iudicii aeterna & immota. 102. Contradictoria fuerit,
Quæ perpetrata salute certissimè excludunt, ab iis ab-
stinere ad obtinendam salutem non est necessarium.
Hæc verò falsissima est & absurdissima: contradic-
tionem enim involvit, ita ut subjectum destruat prædica-
tum, & prædicatum vicissim tollat subjectum. nam sub-
jectum ponit, Si perpetrates, te salute excidere, sive salu-
tem non posse consequi, (in eo puta statu, & sensu com-
posito) hoc ipso videlicet, quod dicitur, *Quæ perpetrata*
salute certissimè excludunt. At prædicatum ponit, Etiam si
non abstineas, sed perpetrates, & perpetrare pergas, nihi-
lominus te salute non excidere, sive salutem consequi
posse; hoc ipso videlicet, quod dicitur, *Ab iis abstinere*
ad obtinendam salutem non est necessarium. Propositio igitur
ista posterior est falsa & absurda, utpote quæ suo sub-
jecto & prædicato inter se mutuo pugnantibus contra-
dictionem involvat, & *ista perpetrata salute excludere &*
non excludere, simul ponat. Perinde enim est, ac si di-
cas, *Quæ perpetrata salute certissimè excludunt, ab iis*
abstinere, ne salute excludaris, non est necessarium. Cu-
jus effati absurditas nemini sano homini potest esse ob-
scura. Prior itaque vera est, nempe *Quæ perpetrata cer-*
to certius salute excludunt, ab iis abstinere ad obtinen-
dam salutem est necessarium. At adulteria, homicidia
& alia carnis opera, si perpetrarentur, certo certius salute
excludunt. Ergo ad obtinendam salutem necessarium
est (& quidem cuiusvis mortalium, etiam fideli & renato
& in statu gratiæ viaque salutis jam constituto) ut ab iis
abstineat, & præceptis divinis prohibentibus occidere,
scortari, mœchari, furari, calumniari, pareat obsequi-
umque præstet.

III. Ergone, inquires, huiusmodi abstinentiæ opus
vel actus, obsequiumque legi divinæ præstitum heredi-
tatem regni cœlestis meretur; & sicut ex fide & per fidem
salvamur, ita quoque per istam abstinentiam, sive per
istud obsequium? Minimè verò. Nullum enim esse me-
ritum hominis ad Deum relati, si meritum propriè ca-
piatur, alibi ostenditur: & hominem servari per fidem
& ex fide Iesu Christi, & non ex operibus legis, sanctus
apostolus Paulus ita perspicuè docuit, ut in proclivi sit
intelligere, causandi rationem, quod salutem nostram
attinet, quæ fidei tribuitur, operibus legis, & proinde
huic quoque, de quâ modò loquimur, abstinentiæ &
obœdientiæ, quæ secundum legem ab homine renato
per opem gratiamque divinam præstetur, detrahi. Quam
tamen sit necessaria, adeo ut nisi præstes, id est, nisi ab
adulteriis, scortationibus, (etiamsi sit opportunitas quâ
homines clanculum & impuñè, qualis Iosepho sine du-
bio oblata fuit, committendi) abstineas, aut si olim com-
miseris, committere desinas, hereditatem regni cœle-
stis consequi non possis; inde fit, ut necessaria sit alio
modo, quàm ad modum meriti aut causæ. Rectè Bern-
hardus *viam regni dixit, non causam regnandi*. Dicit quoque
potest conditio, vel causa sine quâ non, vel causa quæ
removeat prohibens. Rom. I 12, 13. *Si spiritu actiones car-
nis mortificetis, vivetis*. Ita sanè mortificabat Iosephus.
Sequitur versu 17: *Heredes sumus Dei, coheredes autem Chri-
sti, si modò cum eo patimur, ut & cum eo glorificemur*.

De gratiâ
& lib. arb.

IV. Christiano & fidei, quando sæviunt tyranni
& persecutores, aliquando incumbit necessitas aut ex-
trema quæque patiendi, patriam videlicet, fortunas imò
vitam amittendi, aut Christum abnegandi, eoque abne-
dato salutem & beatitudinem perdendi. *Quisquis enim*
abne-

abnegaverit me, ait ipse Christus, coram hominibus, abne-
gabo eum & ego coram Patre meo qui est in cœlis, Matth. x, 33.
Et quisquis tali rerum statu volueris animam suam servare,
perdet eam, Matth. x, 39; xvi, 25. Marci ix, 35; Lucæ ix, 24.
In his igitur angustiis positum oportet unâ cum Christo
pati, id est suarum fortunarum vitæque rationem nullam
habere, & jacturam facere, ut Christum retineat, & unâ
eum eo glorificetur. Quo sanè casu ad retinendum Chri-
stum & obtinendam glorificationem necessarium est
terrena omnia contemnere & abjicere, mortemque &
martyrium subire. Hanc fidelium conditionem, eo præ-
sertim ævo, quo non minùs acerba quàm frequentes e-
rant persecutiones, intuitus auctor epistolæ ad Hebræ-
os, *Patientia, inquit, vobis est necessaria, ut voluntatem Dei* Cap. 10, 36.
facientes reportetis promissionem, id est, promissam æter-
nam vitam. Patientia ad martyrium & mortem usque
sæpe est necessaria, ut antè fuit dictum. Quando videli-
cet alterutrum eligere oportet, aut Christum unâ cum
æternâ vitâ, aut abnegationem Christi unâ cum tempo-
rali. Ad consequendam sive non-amittendam æter-
nam necessarium est homini Christiano eo casu & re-
rum statu contemnere & abjicere temporalem. Nisi e-
nim malit perdere temporalem, abnegabit Christum &
perdet æternam. Vnde Christus ipse Marci ix, 35: *Quis-*
quis voluerit animam suam servare, perdet eam; quisquis autem
perdiderit animam suam causâ meâ & evangelii, servabit eam.
Lucæ xii, 9: *Qui me abnegaverit in conspectu hominum, abne-*
gabitur in conspectu angelorum Dei. Et Sanctus Paulus ii
Tim. 11, 12: *Si toleramus, etiam conregnabimus; si abnegamus,*
& ille abnegabit nos. Quippe per multas afflictiones oportet
nos ingredi in regnum Dei, Actor. xiv, 22. *Et qui non accipit*
crucem suam, ait Servator, & sequitur me, non est me dignus,
Matth. x, 38.

V. Sicut autem tali rerum facie Christiano, ne
perdat cœlestem vitam, necessarium est terrenam susq̄
deq̄ habere, mortemque & martyrium subire; qualis ta-
men necessitas nec semper, nec omnibus incumbit: ita
cuius Christum amplexo, ut in Christo maneat, grati-
am & fidem retineat, & *finem fidei, salutem videlicet ani-*
mæ suæ reportet, necessarium est spiritualement quendam
mortem & spirituale martyrium subire, hoc est, *carnem*
Gal. 5. 24. cum affectibus & cupiditatibus crucifigere, quemadmodum
sanè crucifixerat noster Iosephus. Oportet *vererem no-*
strum hominem cum Christo crucifigi, ut aboleatur corpus pecca-
ti, ne amplius seruiamus peccato, Rom. vi, 6. Nam qui passus
est in carne, siue qui carnem ejusque desideria crucifixio,
destitit à peccato, ut non amplius cupiditatibus hominum, sed
voluntati Dei, quod in carne reliquum est temporis, vivat, 1
Petri iv, 1.

VI. Qui verò renuit spirituale hoc martyrium
subire, siue carnem suam in vicia proclivem crucifigere
& mortificare, & carnis cupiditates injecto continentie
freno coercere, sed mavult fovere & operibus perficere,
verbi gratiâ, lascivie indulgere, scortationes & adulte-
ria committere; is nec in statu gratiæ permanere, nec fi-
dem & Spiritum sanctum, etiam si adeptus fuerit, reti-
nere, nec hereditatem regni cœlestis consequi potest.
Igitur ut consequatur, necesse est eum carnem suam cru-
cifigere, domare, mortificare, ejusque desideria opere
non complere. *Nam si secundum carnem vixeritis, futurum*
est ut moriamini; sed si spiritu actiones carnis mortificetis, vi-
vetis, Rom. ix, 13. Quod si conditionem significet,
ubi veram causam significare nequit, norunt etiam
pueri.

VII. Quibus olim trita quoque erat & familiaris
Diale.

Dialectica Philippi, cuius quarto libro discrimen inter
veram causam, & causam sine quâ non, quæ meræ con-
ditioni a quipoller, explicatur his verbis: *Est causa verè*
sic dicta, quæ non solum adest ociosa, sed etiam re ipsâ agit aliquid
in pariendo effectum, aut pars est eius rei, quæ constituitur. Sed
causa sine quâ non, nihil agit, nec est pars constituens, sed tan-
tum est quiddam, sine quo non fit effectus, seu quod si non adesset,
impediretur agens, ideo, quia illud non accessisset. Galenus sic de-
finivit in tertio libro de differentiis symptomatum: Ea quæ nihil
conferunt, non possunt autem separari à conferentibus, habent
rationem causæ, quæ dicitur sine quâ non. A fide verò, per
quam nos salvari Deus voluit, non potest separari stu-
dium pietatis, fuga vitiorum, & obœdientia Deo legiq;
divinæ debita. Quis ferat doceri, ait Lutherus, Quod fides
donum Dei per Spiritum sanctum infusum cordibus, possit stare
cum peccato mortali? Vbi itaque necessaria est fides, ex quâ
ustus vivet, ibi quoque necessaria sunt, quæ modò dixi-
mus: alio tamen, si referas ad eundem effectum, ne-
cessitatis gradu, nempe non quidem, ut vera causa, sed
ut conditio sive causa sine quâ non.

Ad Gal. 5. 6.

Rom. 8. 17.

Gal. 3. 11.

IIX. Quum itaque necesse sit omnem, qui verè
credit, studiosum esse pietatis & alienum à perpetrân-
dis operibus carnis; necesse etiam sit omnem in statu
gratiæ positum, & viam, quâ ad salutem itur, ingressum
verè credere: hinc fit ut necesse sit omnem, qualem jam
diximus, sive omnem salvandum esse studiosum pieta-
tis & alienum à perpetrândis operibus carnis, scortati-
onibus, adulteriis & similibus, etiam si eò invitent car-
nales cupiditates, & alliciat occasio, & certa sit, quod
homines attinet, sive occultatio, sive impunitas. Nem-
pe quæ inseparabiliter & necessariò cohærent, ita sese
habent, ut ubi necessarium est unum, ibi quoque neces-
sarium

farium sit alterum, quamvis si effectum ipsum respicias, non semper pari necessitatis gradu, sed unum propter necessitatem efficientiæ, alterum propter necessitatem coherentiæ vel compræsentii, de quâ diximus; sive unum ut vera causa, alterum ut causa sine quâ non.

IX. Nec hinc abluat causa quæ removet prohibens: nam ipsa quoque ad effectum non confert verum & realem influxum, sed removet impedimenta & ea, cum quibus causæ agentes vel earum actiones consistere simul non possunt. Eo fere modo ad curationem vulneris facit abstersio puris: hujus enim præsentia consolidationem, quam natura & medicamenta moliuntur, impedit. Pus autem vitiorum, quo exuberante sanitas & salus animæ sperari non potest, abstergitur & amovetur à studio pietatis & observatione mandatorum Dei. In morbo acuto, ut ardente febre, abstinere ab ingurgitando vino non quidem vera & propria causa est curandæ & restaurandæ valetudinis: nisi tamen æger abstineat, curari & restitui non potest. Eiusmodi igitur abstinencia etiamsi non sit causa depulsi & superati morbi, necessaria tamen est ad recuperandam sanitatem & superandum morbum, quia videlicet amovet id ipsum, quo permanente sanitas recuperari & morbus superari non posset. Tectum igni superimpositum non influit in esse ignis, ut loquuntur, sive influxum veræ causalitatis non confert: intercipit tamen & avertit imbres, qui nisi removerentur, ignem extinguerent. Ita nisi Iosephus noster continentiam & castitate tectus fuisset, imber libidinis irruisset, & in vecto adulterio ignem fidei & spem salutis in herbâ oppressisset.

X. Iuvenem Iosephum juvenes, quorum ætas periculo magis obnoxia, ob oculos sibi ponant & imitentur, &

tur, & se quoque adversus carnis suæ titillationes & illecebras meretricias serio pietatis, castimoniam & continentiam studio muniant, involvant, contegant, ne libidines non modò prosperitatem, quam in hisce terris sperare poterant, sed omnem propitii numinis favorem & ipsam æternam salutem iis eripiant.

XI. Dices, Etiam si delinquat adolescens, dum cupiditatibus suis obsequitur & lasciviam operatur; potest tamen actam poenitentiam in integrum restitui, atque ita non obstantibus prioris vitæ flagitiis salutem consequi. Respondeo, Hoc ipso quòd flagitia perpetrat, statu gratiæ & salutis excidit, & in statum damnationis incidit. Potest quidem, si divina benignitas indulgeat, si tempus & occasio in viam redeundi suppetat, nec ipse divinæ gratiæ ad poenitentiam invitanti desit, in pristinum locum restitui: sed hoc totum contingens est, & potest etiam non fieri. Flagitium perpetratum per se consequitur ira Dei & status damnationis; reditus in viam, reconciliatio & restitutio non nisi ex accidenti, atque ita, ut possint etiam non sequi, & sæpe nunquam sequantur. Volumus autem hic considerari verba Sancti Petri II epist. II, 20: *Si, postquam pollutiones mundi per agnitionem domini & servatoris Iesu Christi effugerint, his rursus implicati superentur, facta est ultima eorum conditio deteriore.*

XII. Absit igitur, absit aliquem aut adeo vacordem esse aut impium, ut sive juventutem in vitia alioquin suam temeritate pronam, sive vulgus hisce præsertim infelicissimis temporibus in flagitia præceps, doceat, *Dasß keinem der Christen sein vnd selig werden wil / zu seiner Seligkeit nöthig sey / Ehebruch / Hurerey vnd dergleichen Lasten zu meiden.* Item *Dasß deme / der dieselbe begangen /*
b
davon

davon abzustehen / vnd nach Gottes Gebot / die solche verbieten / zu leben / zu seiner Seligkeit vnnöthig sey. Item Das ohne verlust der Seligkeit gemelte vnd andere dergleichen Sünde können begangen / oder darinne fortgefahren werden.

HAEC equidem ad eum modū anno CIO IO C XLI scripsi, evulgavi, & exempla hinc inde ad amicos, qui vel tales reapere essent, vel ego saltem esse tum temporis, quamvis deceptus, crederem, transmissi. Nemo erat, qui contra mutiret, vel quidquam moneret aut opponeret. Neque verò potuit quisquam, nisi eadem operā Christianā pietatis & religionis fundamenta evertere, ipsum Christianismum pessumdare, & flagitia patentibus portis admittere fatageret. Post septem demum annos venit in manus meas prodigiosus liber, Dantis editus, cui titulus *Censura Theologorum orthodoxorum contra D. Iohannem Latermannum, publicā luci exposita studio & operā ministerii respectivè Tripolitani Regiomontani*. In eo deprehendi epistolam D. Hulfemanni D. Celestino Mislentæ scriptam anno CIO IO XLVI, die IIX Octobris; in quā hæc sunt verba: *Infelici fidere nata est interea Helmestadii disputatio de necessitate bonorum operum ad salutem. — Classicum quidem dudum sustulit (diceret signum sustulit, vel classicum cecinit, si latinè loqueretur) D. Callixtus in Historiā Iosephi. Vbi verò in Historiā Iosephi dixi vel scripsi Bona opera esse necessaria ad salutem? Propter ambiguitatem & certas alias causas numquam equidem illo usus sum loquendi modo; nec utar. Dixi & dico: Christiano adulto, ut in statu gratiæ permaneat, Spiritum sanctum & fidem retineat, & tandem sine fidei sive æternæ salute potiatur, necessarium est operam dare servandis mandatis divinis, abstinere à flagitiis & studere pietati, sive declinare à malo & facere quod bonum est. Hoc, inquam, modo & sensu loquutus hæcenus semper sum, & porro loquar.*

Sed pergat Hulfemannus: *Atque alibi vocat seipsum præconem universæ Ecclesiæ Christianæ, cuius nempe sententiam se-
lus promat.* Nisi Hulfemannus ostenderit, quando & quo loco

loco memetipsum *ἑωχάριστον* præconem universæ ecclesiæ Christianæ; causam dicere non poterit, quin hic in flagrante mendacio deprehensus perhibeatur. Non soleo servare exempla literarum, quas amicis scribo, sed sicut manu meâ concipio, ita nunciis tradere. Præstitit autem mihi Reverendus & clarissimus vir, Dn. Lic. Ioh. Benedictus Capzovius eam operam, ut literarum, quas ad Dn. D. Henricum Hopfnerum *τὸν μακαρίτην* ultimas dedi, exemplum describi faceret, & Lipsiâ transmitteret. In iis hæc lego: *Contigit, ut historia Iosephi à me olim enarrata denuò ederetur. Eam quum relegerem, & in locum, quo abstinentia Iosephi memoratur, inciderem, commodum existimaui, ad quem meam & universæ ecclesiæ sententiam si non prolixè, attamen perspicuè exponerem.* Hulfemannus, qui quæ ad amicos scripsi sublegere & evulgare amat, edi fecit, & quidem alio quàm cætera Dial. pag. 449.
characterum genere, *universam Christianæ ecclesiæ sententiam:* inde pro suo acumine sine dubio deducturus, quòd memetipsum *vocem præconem universæ Ecclesiæ Christianæ, cuius nempe sententiam solus promam.* Quasi verò qui doctrinam de Trinitate, Incarnatione, Resurrectione vel alio fidei articulo tractaturus dicat se universæ Ecclesiæ sententiam exponere; hoc ipso se vocet *præconem universæ ecclesiæ Christianæ, cuius nempe sententiam solus promat.*

Sed iterum pergat Hulfemannus. *Cum, ante quinquennium Dn. Henricus Hopfnerus b. m. per literas privatas monuisset D. Calixtum de hac prævaricatione, respondit Hopfnerum non esse sanæ mentis.* Quòd D. Hopfnerus de prævaricatione, quam in meâ Iosephi historiâ deprehendisset, me monuerit, aio falsum esse, & quòd neque factum sit, neque fieri fortè poterit. Nempe vere vel æstate anni *MDCCXII* edita est illa Historia. Quum in autumno Lipsiam proficisceretur filius meus Fridericus Vlricus, tradidi ferendam D. Hopfnero *τὸν μακαρίτην*, addidiq̄ue literas non modò filium, sed ipsam illam doctrinam, tamquam summè, deploratis præsertim hisce moribus & temporibus, necessariam & ex assè Christianam, commendantes. Filius sub initium Octobris Lipsiam veniens invenit D. Hopfnerum cum fatali morbo, quo etiam obiit,

colluctantem. Reddidit Historiam & adjunctas literas, sed nullas umquam recepit. In veritatem itaque prævaricatur Hulfemannus, quando scribit, D. Hopfnerum de prævaricatione, quam in Historiâ illâ deprehendisset, me monuisse. Quin etiam hoc falsum est, me respondisse, Hopfnerum non esse sanæ mentis. Literas enim, quarum jam memini, ultimas ad D. Hopfnerum dedi, nec ullas postilla vel ab eo recepi, vel ad eum misi. Annus autem exactus jam erat, ex quo ad eum scripseram, quòd animum ejus à morbo turbari animadverterem. Quòd sanè multis contingit; & minimè idem est cum altero, hominem non esse sanæ mentis.

Sed ad prævaricationem Hulfemannicam redeamus. Conatur ille huic vocabulo nescio quas significaciones tribuere. Mirum est, quum alias notitiam legum crepare vel ostentare soleat, quòd acceptioni, quæ in legibus vocabulo tribuitur, non inhæreat. Plinius ait: *Arator, nisi incurvus, prævaricatur; inde translatum hoc crimen in forum.* Ulpianus igitur in Digestis, **Lege 4.** De his qui notantur infamiâ: *Prævaricator est quasi varicator, qui diversam partem adiuvat, proditâ suâ: nam qui prævaricatur ex utraq, parte consistit; quin imò ex adversa, sive alterâ, sicut legitur titulo De prævaricatione, ubi hæc ipsa repetuntur.* Idem de **Lege 212.** V. S. *Prævaricatores eos appellamus, qui causam adversariis suis donant.* Huc ego respiciens scripsi Exercitatione De auctoritate **Num. ult.** Scripturæ & numero librorum canonicorum, me non sperare, quòd homines aliquo modo sani atheismo affinem pronuntiaturi sint doctrinam, quæ inculcet, renatis & fidelibus, ut in statu gratiæ maneant, & sine fidei suæ, qui est salus animarum, tandem potiantur, incumbere necessitatem abstinendi ab operibus carnis, & sanctimoniam, sine quâ nemo Dominum videbit, sectandæ. Neque dicent prævaricationem esse, si juvenes seriò moneantur, ut exemplum Iosephi imitentur, & continentiam operentur, ne libidines non modo prosperitatem, quam in hisce terris sperare poterant, sed omnem propitiū numinis favorem & ipsam æternam salutem iis eripiant. Qui diis gentium Libero

berō & Veneri sacramentum dixerunt, prævaricabun-
ture quidem, si ad istum modum docuerint: nos verò
minimè, qui diabolo & ejus operibus dudum renun-
ciavimus. Hæc ibi, & plura alia in eundem sententiam.

In ipsâ verò ultimâ meâ ad Hopfnerum epistolâ, *Num-
quam, inquam, vel ioco vel serio contendes, hominibus Christi religio-
nem professis ad statum gratiæ & salutis retinendum, & ad obtinendum
finem, quem omnes desideramus, necessarium non esse, ut ab idolorum
cultu, ab incantationibus aliisque divini nominis profanationibus, a con-
temptu verbi divini sibi caveant, vel ab homicidiis, vagis & impuris li-
bidinibus, scortationibus, adulteriis & id genus flagitiis abstineant, &
abstinendo præceptis divinis morem gerant: absq; tali abstinence &
absq; obsequio hac in parte Deo Deiq; legi præstito servari eos posse.* Hul-
semannus hanc epistolam nactus edi fecit, & majusculis cha-
racteribus exprimi vocabula ad *retinendum* statum gratiæ &
obtinendum finem: quod ipsum indicio est eum improbare
quæ hic dixi, & amplecti sententiam quam ego rejeci, atque
adco statuere quòd abstinere ab enumeratis criminibus &
peccatis non sit homini renato necessarium, ut statum gratiæ
non amittat & sine fidei, qui est salus animarum, potiatur.
Quid autem hoc aliud est, quam opera carnis ab Apostolo
memorata, etiamsi committantur, regnò tamen Dei non ex-
cludere? Quod quum vel apertè adserat, vel ea, è quibus ne-
cessariò sequitur, ponat, nihilominus videri vult impro-
basse.

Prævaricatio quòcumque modo, & si vel maximè juxta
vulgatam Bibliorum versionem capiatur, *transgressio* est, *cri-
men, delictum, apostasia*; quin imò in mitissimo sensu *magnus &
noxius error*. Clavis Scripturæ exponit, ut sequitur: *Prævari-
cor* verbum pro diversis Hebræis *Vulgata* versio usurpat. Significat au-
tem peccare aut violare mandatum Dei. Hulsemannus itaque,
quum doctrinam, quam de incumbente fidelibus & renatis
(adultis, inquam) vivendi secundum spiritum, & non secun-
dum carnem, sive mandata divina servandi & opera carnis
vitandi necessitate in Historiâ Josephi ego proposui, *prævari-
cationem* appellet, eam minimùm grandis erroris accusat. Ut

evidentiùs pateat, quid ibi docuerim, repetam hęc conclusi-
ones, quas ex Scripturæ testimoniis, rationibus & præmissis
deduxi, & de quo nullus dubito, evici. Vna est numero pri-
mo: Abstinere ab operibus carnis, adulterio, scor-
tatione & similibus, atque hoc ipso morem gere-
re legi divinæ prohibenti adulteria, uti etiam ho-
micidia, furta, rapinas, & alia id genus opera car-
nis; est ad evitandam damnationem & consequen-
dam hereditatem regni cœlestis necessarium. Al-
tera priori æquipollens habetur sub finem ejusdem tmematis:
Actus abstinentiæ ab adulteriis, homicidiis &
reliquis operibus carnis ad habendum vel obti-
nendum regnum cœleste sunt necessarii. Tertia iti-
dem æquipollens sub finem secundi tmematis ponitur: Ab
adulteriis, homicidiis, & aliis operibus carnis ab-
stinere, & præceptis divinis ea prohibentibus pa-
rere obsequiumque præstare est cuiusvis fideli, & re-
nato, & in statu gratiæ viâque salutis constituto
ad salutem reapse tandem obtinendam necessarium.
Quarta numero quarto: Patientia ad martyrium &
mortem usque, sive terrena omnia contemnere &
abjicere, mortemque & martyrium subire, est,
quando incumbunt persecutiones, ad retinen-
dum Christum & obtinendam glorificationem
necessarium. Quinta segmento quinto: Spiritualem
quamdam mortem & spirituale martyrium subi-
re, hoc est, carnem cum affectibus & cupiditati-
bus crucifigere, est cuiusvis Christum amplexo, ut in
Chri-

Christo maneat, gratiam & fidem retineat, & finem fidei, salutem videlicet animæ suæ reportet, necessarium. Omnes hæc propositiones sive conclusiones affirmantes sunt: quæ si veræ non sunt, oportet veras esse, quæ eis opponuntur & contradicunt, negantes; quas, quum pleræque partim verbis partim rebus æquipollean, promittum est cogere in hanc unam: *Ab adulteriis, scortationibus & similibus operibus carnis abstinere, legi divinæ ea prohibenti morem gerere, aut etiam incumbente persecutione vitam malle ponere, quàm Christum abnegare, non est homini renato, ut à damnatione immunis in Christo maneat, & hereditatem regni cælestis adsequatur, necessarium:* & proinde etiam si ab operibus carnis non abstineat, nec legi divinæ ea prohibenti morem gerat, aut etiam incumbente persecutione Christum abneget; nihilominus damnationem non incurrit, nec statu gratiæ excidit, nec jus adeundæ cælestis hereditatis perdit. Quum D. Hulsemannus doctrinam Historiâ illâ Iosephi expositam *prævaricationem* appellet, nequeo id ipsum aliter intelligere, vel inde aliud colligere, quàm D. Hulsemannum meas illas affirmantes rejicere & improbare, & amplecti oppositam negantem. Quod si facit, si contradicentes & negantes vel juventuti studiosæ & cathedrâ academicâ, vel populo Christiano ex ecclesiasticâ proponit & inculcat, affirmo ipsum in causâ Christi, quam agendam contra Satanam suscepit, *prævaricare*, & adversario causam prodere, id est, regnum Christi, cui augendo & stabiliendo oporteret operam navare, labefactatum ire, & contra Satanæ regno, quod oporteret minuere & evertere, velificari. Injurias & contumelias mihi privatim illatas possum contemnere, & nisi vindicari e re sit publicâ, negligere. At fundamenta pietatis convelli, tantam ecclesiis, quas dixi, labem inuri, tot myriades animarum in præsentissimum æternæ damnationis periculum conjici, non possum ferre. Stabo

& ar-

& arcebo divinâ gratiâ & virtute fretus, dum spiritus hos re-
git artus.

Numero sexto habetur sexta propositio, quæ negans est,
in hunc modum: Qui renuit carnis cupiditates in-
jecto concupiscentiæ freno coercere, sed mavult
scortationes & adulteria committere; is non pot-
est in statu gratiæ permanere, nec fidem & Spiri-
tum sanctum, etiamsi adeptus fuerit, retinere, nec
hereditatem regni cœlestis consequi. Hanc qui re-
jecerit, eum oportet recipere & admittere oppositam affir-
mantem: quin etiam tres illas, quas sub finem istius mei dis-
cursus vernaculo idiomate, certis de causis, adjeci. Quam
ista scriberem, persuasus eram quosvis, quorum pectoribus
vel mica Christiani sanguinis inesset, enunciata ista, quæ ger-
manicè proposui, non sine horrore audituros, & audita è ve-
stigio, cane peius & angue, averfatos & execratos. Ac-
cusationibus igitur ab Hulsemanno confarcinatis quum re-
sponderem, & hæc ipsa adduxissem, subjunxi, *Eiusmodi enun-
ciata vobis non magis probari & placere, quam mihi, certus sum. Neq;
dissimulo eam, qui talia docuerit, nomine Christiano indignum à me ha-
bere.* Certus equidem mihi tum temporis videbar esse. Sed
postea non sine admiratione ex evulgatâ Hulsemanni epistolâ
didici eum doctrinam in Historiâ Iosephi à me propositam,
nempe approbationem sex illorum latinorum enunciato-
rum, & improbationem trium germanicorum alio loco non
habere, quàm *prevaricationis*. Ego verò, quod paullò antè af-
firmabam, repeto & adsevero, eos qui Satanæ renunciarunt,
& Christo sacramentum dixerunt, si sex illa improbent, & ista
tria approbent, prævaricari & cum adversario colludere, &
edificandi ac amplificandi operam, quam Christi regno de-
hebant, Satanæ regno impendere.

Præf. pag.
17.

Illud autem lepidum est, quod ex eadem ad D. Hopfne-
rum datâ epistolâ persuadere conatur Hulsemannus, adeo
me rudem esse, & Latinâ linguâ ignarum, ut scripserim *Filio*
mco

meo vobis commendatum cupio; & nesciverim scribi oportere, *Filium meum commendatum cupio*. Ut autem mea ruditas eò magis innotesceret, & passim evulgaretur, peculiari & solenni epigraphæ in Indicem retulit *Calixti peccata in regula Grammatica*. Hæc videlicet voluit exstare, & omnibus esse nota. Per me verò licet ut persuadeat quibus potest, adeo me imperitum esse regularum Grammaticæ, ut non per festinationem, dum fortè folium verto & aliud in animo habeo, sed ex inscitia scripserim, *Filio meo commendatum cupio*: aut alibi signa parentheses amanuensis non prætermiserit, sed ego Grammaticam ignoraverim. Nescio an inde pro suâ comitate me alibi *periculosum grammaticum* appellet: an verò ne nescii simus Dial. pag. 13. quàm elatum sit hominis supercilium, quàm indomita sese efferendi, & alios præ se contemnendi conviciisque proscindendi libido. Interim, quoniam huc delapsi sumus, liceat mihi mortalium infimo ab hoc summo virorum quærere, juxta quas Grammaticæ regulas non quidem in schedis manu exaratis, sed in libris typo expressis vocem *OPORTET* construat cum casu, quem Nominativum vocamus. *Quantum*, inquit, *spacii, qualis deliberatio precedere oporteat*. Harmoniâ Apostolicâ SS. Pauli & Jacobi, segmento XXIII. Rursus Dedicacione Dissertationis De jure & moderatione correptionis fraternæ: *Magnâ certè veneratione excipi oportebat Serenissimi Parentis Tui sollicitudo*. Ego sanè fateor me ignorare quâ auctoritate nitatur, nisi fortè alicujus nuper exstructi tribunalis, cujus patrocinio tutâ quoque sit Scharffii *à ruis devota*, & novitas in antiquitatem, antiquitas verò in novitatem transmutetur. Solet se Hulfemannus oblectare dicacitate, quâ me insectatur Nihusius. Quò magis se oblectet, audiat quoque quæ in ipsummet idem Nihusius, & quidem quod attinet rem, in cuius mentionem modò incidimus, latinam. Sic enim eum alloquitur Epilogo suarum annotationum de communionem Orientalium: *Gloriaris de linguarum præ Catholicis peritia, qui latinam ignorat ipsemet quâ putidissime: nempe dum, quod Germanis est Ambelti & Latinis INCVDEM sonat, AMBONEM baptizat; nempe nisi scribis Manua in tua Disputatione XX. paragrapho XII:*
Frustru-

Frustulum magnetis non potest ambonem loco movere, quod iusta particula potest. quum *AMBO* tamen seu *AMBON* sit suggestum. Quum codicem mihi ostendi facerem, ita esse, ut memorat Nihusius, deprehendi.

Vix pediculosum Grammaticum me nominarat, quum mox addit improbius convicium, & impudentem senectutem appellat (aliàs non semel senectutem, quasi opprobrio esset, mihi obicit) & subjungit, cui fides in Ecclesia dudum perit. Si mihi fides in Ecclesia dudum perit, quâ fide ille non adeo dudum de Ecclesia optimè meritum perhibuit? quâ fide scripsit, quod me pro insigni merito meo non solum in amore atq; oculis, sed filiali etiam observantia habiturus sit? quâ fide non saltem privatis literis, sed publico documento me pronuntiavit eimen berühmten und Augsburgischer confession ungezweifelt zugethanen Hohen Schul zu Helmstädt weltkundigen wolverdienten Theologum? Aut tunc improbè mentitus est, aut hodie nequiter mentitur.

Vide lit.
Pp. ij.

Lit. VII.

Censur.
pag. 146.

Indice.
Dial. pag.
pag. 167
& 131.

Pag. 72.

Taceo jam, quod mihi passim imperitiam & ignorantiam impingit: quod affingit, scriptis meis, maximam partem ex M. Antonii de Dominis septimo volumine depromtis, eiusmodi principia inesse, quae novam Neutralistarum sectam propugnare aliquando possint; & quia fortè Veterum nonnulla testimonia adduxi, quae etiam adduxerat Petavius, propterea Exscriptorem Petavii eliminatur; & quod ex Gretseri ad Cantacuzenum notis mutuatus sim, quidquid de Gregorio Acyndino & Cantacuzeno scripserim. Nempe iuxta ipsum qui in re quadam tractandâ conveniunt, eique firmandâ eadem vel ex Scripturâ vel ex antiquitate testimonia adhibent, alii ex aliis omnia transferunt. Ille verò ostendat, quem paragraphum, quam lineam ex aliquo scriptore, non laudato ejus nomine, & verbis alio characterum genere non expressis, descripserim. Sed omnem movet lapidem, omnes maledicentiæ nervos intendit, ut me tamquam mortalium indoctissimum & pessimum traducat. Consideret quæso Lector, hæc hominis verba: *Antequinque lustrandum præcingebat Nasticium Indicum Calixtina stoa vitreas: hodie nidore cerebrum, umbrâ saliorum lumina coloni sui præstringit. Quid mirum ergo post tot Nicotiana tentacula frequentiores & magis salfos ducunt renchos.*

ronchos. Sant qui existiment, eum mihi submittere Coryca-
 os, qui quid domi mea agam, observent & renuncient. Quum
 enim ex iis, qui curam horti habent, quærerem, responde-
 bant verum esse, quod ante paucos annos Nasturtium in eo
 feri cœperit. Quorsum autem mihi objicit tot *Nicotiana*, vel
 si juxta regulas Grammaticæ loqueretur, *Nicotiana ientacula*?
 Quid enim *Nicotiana* aliud, quàm quod vulgò *Tabacca*
 appellatur? Galli, quòd *D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lu-*
sitania Orator, eius semen primus ad Reginam matrem detulerit, illi-
usq; facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Regina nominarunt.
 Ita *Carolus Crusius* in *Annotationibus ad Nicolai Monardi*
historiam simplicium medicamentorum ex novo orbe dela-
torum. Observat *Guilielmus Camdenus* in *suis Annalibus,*
 reduces ex Americâ sub ductu *Francisci Draci* Anglos anno
 MDLV in Angliam primùm intulisse. Ex illo, ait, tempore usu
 cœpi esse creberrimo & magnopretio, dum quamplurimi grave olentem
 illius fumum, alii lascivientes, alii valetudini consulentes, per tubulum
 testaceum inexplebili aviditate passim hauriunt, & mox e naribus ef-
 flant; adeo ut taberna *Tabacana* non minùs quàm *cervisaria* & *vi-*
naria passim per oppida habeantur. Quid verò ad *Hulfemannum,*
 si valetudinis ergo haustu aliquo *Nicotianæ* ego uterer? Dum
 autem tot *Nicotiana ientacula* impropert, quid aliud agit,
 quàm ut in eorum gregem me conjiciat, qui hîc modum ex-
 cedunt, & *Nicotianâ* non minùs quàm vino abusi in *oîsiâ* in-
 cidunt? Audiatur autem & sciat, me non modò *Nicotianâ* nul-
 lâ omnino uti, sed nidorem illum planè averfari, orique meo
 tubulum seu fistulam, quâ ejusmodi ientacula attraherem, to-
 to vitæ meæ tempore numquam admovisse. *Labes mala,* ait *Sira-*
cidas, in homine mendacium, & in rudium ore assidue versatur.
Optabilior est sur, quàm mendax assiduus; utriq; verò perditionis he-
reditatem consequentur.

Parte 3
 hist. sub
 Elisab.

Sirac. 20, 25

Caterùm id totum ludicrum videri possit præ diris illis,
 quæ mihi sine mente sine fronte tribuit & affingit; verbis
 meis ipsis, quæ præ oculis & manibus habet, disertè adversa.
 Exemplum præbebit *Epictetis*, quam quum *Colloquium Tho-*
runiense indiceretur, scripsi & edidi. Ex eâ hîc oppono, quæ
 legun-

leguntur numero tertio, & nonnullis sequentibus.

III. Cur omnes eos, qui suscepto baptismo unum Deum creatorem cœli & terræ, Patrem, Filium & Sanctum spiritum venerantur & adorant; & credunt Filium ex virgine natum, hominemque factum passione & morte suâ a peccatis & peccatorum pœnis nos redemisse, surrexisse, in cœlos ascendisse, ibi regnare & inde rediturum ad suscitandum mortuos & iudicandum cunctos homines; cur, inquam, hos omnes cives regni Dei ac Christi habeam, nec eorum quemquam, nisi de ejus adversus conscientiam peccandi, & in peccatis perseverandi libidine certò constet, excludere aulam, alibi exposui, nec hic opus est aut locus repetere.

IV. Ita verò credere eos, qui hodie Pontificii, Lutherani & Calviniani (utar tantisper receptis vocabulis) vocantur, notum est & extra controversiam. Consequens igitur est, hanc fidem ad salutem eis sufficere, & modò non secundum carnem ambulent, sed secundum spiritum, salvos fore. Nam *si secundum carnem vixerint, morientur*. Quò etiam pertinet, si quis verum, quod verum esse non ignorat, sui compendii, & redituum si ve acquirendorum si ve retinendorum, vel etiam existimationis conservandæ gratiâ erroris insimulet, improbet aut damnet.

V. Etiam si itaque quæstio de articulo fidei proprie ita dicto directè non moveatur; nemini tamen licet decisionem amplecti & profiteri, quam falsam esse persuasus fuerit, & rejicere ac damnare eam, quam noverit esse veram: non quidem quòd à tali decisione Deus salutem suspenderit, aut absque illâ cognitâ & admittâ neminem servari velit, sed quòd hominem adeo improbum, ut reluctante conscientiâ falsa laudet, vera
culpet

culpet & explodat, ferre nequeat, gratiã verò suã & beatitudine dignari planè nolit. Ergo talis salute excidet non propter errorem intellectus, sed propter pravitatem voluntatis. Quamvis igitur fundamenta salutis, quatenus in articulis fidei ab intellectu apprehendis hta sunt, apud quamvis trium illarum partium integra superesse videantur, non tamen perinde fuerit, quam ex eis sequaris, vel liberum pro libitu ab unã ad alteram transire.

VI. Esto exemplum. Qui apud animum suum certus est, verba Servatoris de sanctã Eucharistia, uti etiam de aliis per peculiarem revelationem patefactis mysteriis, accipienda esse sensu nativo, & ut sonant, quamvis ita accepta quod alias novum, inusitatum, inauditum enunciet, & proinde in Eucharistia sive Coenã Dominicã adesse, & quando editur panis, edi quoque corpus, & quando bibitur vinum, bibi quoque sanguinem Domini, non quidem mediante transubstantiatione, vel locali aliquã inclusione, alligatione aut commixtione, neque interventu descensus vel ascensus, sed modo nobis planè incognito, supernaturali, ineffabili, incomprehensibili & indeterminabili, verè tamen & secundum ipsam substantiam; qui apud animum suum, inquam, hac de re certus est, ei non licet presentiam negare, absentiam docere vel profiteri: & qui intelligit transubstantiationem nullam esse, & ex revelatione divinã demonstrari non posse; panem benedictum sive consecratum, tamquam ipsum Dominum, extra usum præsertim, non adorabit. Qui præterea certus est, videt & intelligit Dominum aliter Eucharistiam non instituisse, quàm ut *ut eorum essentia* tum panis tum vinum distribuantur, is si aut Missas communionem destitutas proba-

verit, aut sub unâ communicaverit, Deum iratum habebit: agit enim aliter & contra quam Deū mandasse novit.

Genf. pag. 146. Observet, quaso, benivolus & cordatus Lector, num, quemadmodum calumniatur Hulsemannus, scriptis & adser-tionibus meis *eiusmodi principia insint, qua novam Neutralistarum sectam progignere aliquando possint*: num juxta me indifferens sit, neutram vel alterutram sententiam sive partem, contra quam dicitur cognita veritas & repugnans conscientia, amplecti & sectari: num Sociniani, Ariani, Anabaptista, David Georgiani, Pontificii aut Calviniani mihi omnes pari loco sint, vel orthodoxi habeantur. *Omnes enim ista secta profitentur, quod Calixtus requirit, ait*

Pag 107. & Dial. pag. 153. Praefatione, quâ apud Serenissimum Principem Christianum Ludovicum, dominum meū, me traducit: & affirmat idipsum à me doceri *in Epistola ad Colloquium Thoruniense § 3, 4, 9, 18 &c.* Segmenta tertium & quartum unâ cum quinto & sexto jam adscripsi. Adscribam etiam nonum & decimum octavum, Lectori quæ arbitrandum relinquam, num in ipso mendaciorum & calumniarum auctore Diabolo major queat esse vel impudentia vel improbitas, quam in Hulsemanno hæc mea loca versante aut allegante deprehenditur.

IX. Quomodo igitur eos tractabimus, qui non modo credunt, Deum creasse cœlos & terram, & quicquid est in cœlis & terrâ, resuscitaturum item mortuos, & judicaturum omnes homines, quod credunt quoque Judæi & Muhammedani, atque eatenus propius ad nos accedunt, quam pagani: sed credunt etiam, quod non nisi Christianorum est, Deum creatorem cœli & terræ esse Patrem, Filium & Sanctum Spiritum? credunt præterea Filium, ut nos à peccatis & æternâ morte redimeret è Virgine natum hominem, passum & mortuum resurrexisse, ascendisse in cœlos, & rediturum inde ad judicium: interea eos, qui secundum revelationem divinam hisce ad sensum præbeant, & passionem ac mortem illam pro peccatis suis propitiationem esse agnoscant, esse

esse populum sive cœtum Deo peculiariter carum, id est, sanctam catholicam ecclesiam; cujus sub capite, re-
ctore, protectore, rege & summo pontifice Iesu Christo
ipsi quoque sint membra; & in hac ecclesiâ sese unâ cum
reliquis commembris per illam passionem ac mortem
unigeniti Filii Dei, & per illam fidem, remissionis pecca-
torum, & post hanc vitam æternæ beatitudinis partici-
pes fore sperant & confidunt: qui præterea baptizati
sunt in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti; & qui san-
ctam Eucharistiam, etsi non planè uti oporteret, quate-
nus tamen datur, & edocti sunt, & hæctenus capere po-
tuerunt, participant: qui etiam si agnoscant & doleant
se peccatum habere, peccato tamen non serviunt aut
operam dant; nec secundum carnem vivunt, ejusve de-
sideria perficiunt; nec membra sua sistunt arma injusti-
tiæ; non sunt scortatores, neque mœchi, neque fures,
neque avari, neque ebriosi, neque conviciatores, neque
rapaces, nec opprimunt aut defraudant fratrem suum
in aliquo negotio, nec aliquid veri, quò usque id adse-
qui & penetrare licuit, negant vel oppugnant: qui de-
nique sese propter Dominum principibus & potesta-
ribus subjiciunt; & quod attinet ritus & regimen ex-
terius inferiusque ecclesiasticum, obœdiunt, morem
gerunt & obsecundant ductoribus & præpositis suis,
ceremoniasq; observant à majoribus institutas, & quas
observat ecclesia, in quâ ipsi vivunt: etiam si fortè in iis
non nihil desiderent, & mutatione aliquâ meliores &
commodiores fore non negent; quam tamen sive quia
privati, sive quia, quamvis publicâ auctoritate præditi,
motus metuunt, & infirmos turbari vel offendi nolunt,
non moliantur.

XIIX. Quæstio erat, quo loco eos, qui ita credant, Num. 9.
ita

ita se gerant atque ita sint animati, quemadmodum ibi describatur, habere, & quomodo tum aliàs, tum præcipue in congressibus & colloquiis discutiendarum ecclesiasticarum controversiarum ergo institutis, tractare deceat? Equidem, si tales, quales ibi descripti sunt, fuerint, profiteor & testor coram Deo & sanctis Angelis, me non posse alio loco habere, nec alio adfectu prosequi, quam quem civibus regni cœlestis & Christi membris, eoncorporibus & coheredibus meis, debeo. Eos, iterum dico, qui unum Deum, Patrem, Filium & Sanctum spiritum venerantur & adorant, & Filium, ut nobis, expiatis peccatis nostris, æternam vitam redderet, hominem natum, passum & mortuum esse credunt, & virtute ac merito passionis & mortis ejus se remissionem peccatorum suorum consequi & æternâ vitâ posituros esse confidunt; de cætero autem abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus temperanter, & justè, & piè vivunt in præsentem seculo, expectantes beatam spem & adventum illum gloriosum magni Dei & servatoris nostri Iesu Christi: eos, inquam, odisse nec volo nec possum; sed ut benevolentia & officiis, quâ datur, prosequar, & si alicubi errare persuasus sum, ut comiter & bonis rationibus errorem eximere coner, teneri me agnosco. Cum hoc animo & adfectu ante tribunal Christi, ad quod omnes, quum apparuerit magnus ille pastorum princeps, sistemur, & Deo rationem reddemus, ipsius gratiâ me porrò prosequente, comparebo.

XIX. Cæterum objiciet fortè nonnemo, illos etiam si ita se credere profiteantur, seriò tamen & reapse ita non credere; & quamvis pietatis & probitatis studium præ se ferant, fucum tamen esse & hypocrisim. Respondeo,
me pe-

me penetralia cordium rimari & introspicere non posse, nec id à me Deum requirere: sufficere itaque, si professioni & verbis sincerè, quantum extrinsecus apparet, & æstimari potest, prolatis fidem habeam, eumque qui malitiam nullam prodat, bonum esse censeam.

Quoniam tmemate XIX compendium verborum sectatus non repeto, quod eandem rem versans paulò antè dixeram, *Christum resurrexisse, adscendisse in caelos, sedere ad dexteram Patris, vivere & regnare*; hinc infert Hulsemannus, mihi perinde esse, num ista affirmentur vel negentur: & quidem in Dedicatione inscriptà Serenissimo Principi, penes quem posthac vult esse tribunal cognoscendarum & dijudicandarum controversiarum religionis. Verba hominis ipsissima adscribam, & iudicium, quod dixi, Lectori committam. Non est dubium, inquit, quin Principes & Status Evangelici in Romano Imperio, manibus veluti palpent, non posse se quietam spectare Remp. si Doctores etiam quarumvis Sectarum & Promachi, qui in congressibus & Colloquiis publicis discutiendarum controversiarum Ecclesiasticarum ergò institutis, Sectarum partes voce & scriptis tuentur, (quales v. c. ante hoc quinquennium ad Colloquium Thoruniense confluxerant) eo loco habendi, eo affectu prosequendi, eo modo tractandi sunt, qui civibus regni caelestis & Christi membris, qui concorporibus & coheredibus Sanctorum DEBETVR, dummodo solis verbis sincerè, quantum extrinsecus apparet, prolatis profiteantur Quòd unum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum venerentur & adorent. Et Filium, ut expiatis peccatis nostris aeternam vitam nobis redderet, ho-

De iure
corrupt.
fiat,

d

minem

minem uatum, passum & mortuum esse crederent (An
resurrexerit, ascenderit ad cœlos, sedeat ad Dex-
teram Patris vivens & regnans Deus, &c. nihil in-
terest.) Et virtute ac merito Passionis & mortis ejus
(et si non solo) se remissionem peccatorum suorum
(infusionem gratiæ expellentis peccatum) conse-
qui, & vitâ æterna potituros esse confidant: De cætero
abnegatâ impietate, temperanter justè & piè vivant.
Hactenus Hulsemannus. Iudicet autem benignus Lector,
num Satanas, si ex orco emergat, vel ausit vel valeat quæ re-
ctè, probè, disertè & perspicuè proferuntur, majore insolentia
pervertere & depravare, quàm facit Hulsemannus.

- pag. 167. In Epitome adferui non esse meritum hominum apud Deum pro-
prie acceptum, quod secundum iustitiam mercede itidem proprie ac-
ceptâ compensandum sit. Ex libro De bono perfectè summo pro-
pag. 30. fert ipse Hulsemannus hæc mea verba: Beatitudinem ipsam ne-
Dialysi mo meretur, loquendo de merito, prout ad iustitiam proprie dictam sive
pag. 345. distributivam sive commutativam refertur. Annon eo modo & eis
verbis omne meritum perfectè excluditur? præsertim si jun-
gantur, quæ eodem tenore mox adjicio: sed gratuito Dei mu-
nere & benignitate consequitur, quicumq; consequitur, interveni-
dem fidei, non tamen fidei sub eâ ratione, quâ virtus est magis vel minus
perfecta, sed potius sub illâ, quâ promissiones divinas apprehendit, & me-
rito Christi imitatur. Annon, inquam, qui ita loquitur, quid-
quid rationem habet veri meriti, directè, disertè & simplici-
ter excludit? Si mereri verò capiatur pro eo quod est consequi-
tum sanè nemo negabit, homines præsertim Christianos ita
se posse gerere, ut a Deo aliquid mereantur, id est, consequan-
tur, sive quod ab eo promissum fuit, reportent. Pietas videli-
cet promissionem habet vitæ præsentis & future. Eâ de re monui Di-
gressione de arte novâ, ubi scripsi, quod etiam hic, si Lectori
pag. 432 fastidium non pariat, relegi poterit. Tò MERERI, inquam,
Tertulliano, Cypriano, & cæteris deinceps scriptoribus tum ecclesiasticis
tum exoticis pro consequi vel adipisci, quod Græcis τυχάνει, fami-
liare.

liare. Sicut itaq; mereri accipitur pro consequi; ita quoq; meritum pro
 quocumq; medio, cuius interventu aliquid consequimur, etiamsi non
 consequamur tamquam debitum ex iustitiâ ab eo, qui accepta à nobis
 secundum naturam rerum compensare tenetur, sed tamquam liberali-
 ter promissum ab eo, qui ex singulari & regiâ beneficentiâ statuerit ali-
 quem actum, è quo in ipsum alias nihil emolumentû redundet, & ex se
 spectatum haut tanti momenti, magnifico & grandi munere prosequi:
 quemadmodum Deum videlicet ex merâ suâ erga homines benevolentia
 statuit & promissit, fidem & ex fide procedentia caritatis opera, (qua
 tamen ipsa quoq; cuncta divina gratia accepto ferenda,) dono vita aet-
 ne gloriæq; dotibus, qua in eâ erunt, afficere. Nihilominus calum-
 niatur Hulfemannus: Meritum de congruo non excludunt Calixtus Indicē.
 & Horneus à Iustificatione & Glorificatione. Et Iudicio, quod Num. 9.
 meo Concordiæ Desiderio opposuit: Calixtus & Horneus in
 disputationibus sola merita de condigno excludunt à concursu cum
 meritis Christi, non meritum de congruo. Quare verò non ex-
 cludunt? Quia, inquit, non nisi meritum PROPRIE dictum, Dialysi
 quod ad iustitiam propriè dictam, sive distributivam sive commutati- pag. 144.
 vam referatur, negant & oppugnant. Si igitur, inquam, meri-
 tum de congruo rationem aliquam verè & propriè dicti meriti
 participat, satis negatur, satis oppugnatur; & laudo ego ea-
 dem Digressione dictum Thomæ VValdensis; Pag. 436.
Simpliciter nemo
meretur regnum caelorum. Meritum nostrum in hoc articulo minimè
Deus attendit, sive rationem congrui vel condigni, sed gratiam suam,
aut voluntatem suam, aut misericordiam suam. Siverò nulla pror-
 fus ratio veri & propriè dicti meriti Merito de congruo inest,
 atque adeo quibus mereri de congruo nihil aliud fuerit quam
 consequi, eos haut opus est impugnari.

Quòd mihi Hulfemannus perulenter & impudenter affin-
 gat, me Epitomes meâ paginâ 125 referre peccata regnantia in numerum
 peccatorum venialium, etiamsi hac ipsâ paginâ expressimè do-
 cuerim Omne peccatum naturâ suâ mereri poenam aeternam, item O-
 mne peccatum suâ naturâ mortale esse, nullum veniale nisi ex accidente;
 id ostensum fuit in der Antwort auff sein Muster num. XIX. Iti-
 dem ostensum fuit, quantam mihi injuriam faciat, quòd pas-
 sim & sæpius quam centies, ut puto, in effreni & effera sua Di-

alyfi mihi tribuit, quasi negem existare in Vetere testamento
loca, quæ ad probandam divinitatem Christi faciant, quum
pro eâ ex illo & loca adduxerim, & prolixè disputaverim. Vi-
deatur superiùs *Wiederlegung* num. XLIV & LH: item *Nach-
der Wiederlegung* num. XXI: item *Beantwortung* num. XVI.
Quæ ibi dixi hîc repetere neque lubet, neque vacat.

Existimo enim Lectori jam constare, quòd nihil adeo per-
spicue & disertè vel affirmari possit vel negari, quin contra-
rium sensum sive affirmanti sive neganti affingere ausit Hul-
semannus. Id autem præcipuum sibi imperavit, ut quidquid
à me proficiscitur, improbet & damnet. Ante annum ego
Desiderium & studium concordia ecclesiastica edidi: nec mora, ille
IUDICIUM suum (cui scilicet meritò acquiescere omnes o-
porteat) opponit, & ex cathedrâ suâ definit, *Desiderium Calix-
tium, prout in thesibus istis exprimitur, erroneum esse, scandalosum &
noxium*. Age igitur, Theses istas Symbolis & confessionibus
mox adjungendis subjiciam, & æquo Christianoquæ Lectori
judicium, num *Desiderium* meum tale sit, quale criminatur
Hulsemannus, lubens committam. Aut enim damnatur
Desiderium secundum se spectatum; aut quatenus annecto
consilia & media, quæ mihi attentius consideranti in men-
tem venerunt, & ad rem factura videntur, sine omni tamen
præjudicio, atque ita ut nemini quidquam præcipiam vel
præscribam. Attigi eandem hanc rem superiùs, ubi de Col-
loquio Thoruniensi agebam; & nonnulla huc itidem facien-
tia dixi sub finem der Antwort auff Hulsemanni Muster, nu-
mero CX & seqq. quæ ibi videri possunt, nec hîc opus est re-
peti. Subjungam autem, ut dixi, ipsum illud meum *Deside-
rium & studium*, & Lectori arbitrandum relinquam, num sit,
sicut initio Iudicii sui pronunciat Hulsemannus, *erroneum,
scandalosum & noxium*; num ita comparatum, ut fateri necesse ha-
beat, se tantis nugis à tali viro in re tam gravi minimè expectasse; de-
nique num in eo, quemadmodum sub finem Iudicii judicare
pegit, occurrant & inveniantur *opinionibus dubio procul a Diabolo
inspirata* vel *suggestiones illius homicide & mendacis spiritus*, aut qua-
talibus pares haberi debeant.

Vide lit.
Qq & Rr 2

Num. 15.

Inpri-

In primis autem in Symbolum Apostolicum invehitur, quo ego alibi omnia Credenda, quatenus ab Agendis sive doctrinâ Sacramentali & Morali distinguuntur, comprehendi statuo: atque ita quidem, ut emineant fides Trinitatis & Incarnationis, sive quod credendum est in unum Deum, nempe in Deum Patrem, & in Filium ejus unigenitum, qui ex Mariâ virgine natus homo pro nobis passus & mortuus, & in Spiritum sanctum. Hæc hæctenus ad salutem hominibus, qui uberiorum & accuratiorum capaces non fuerint, sufficere: exponenda latius, ubi usus vel opus fuerit, juxta formulas & ductum symbolorum Nicæni, Athanasiani, & Synodorum Ephesinæ & Chalcedonensis. Ut autem Apostolicum symbolum, quod tamen ego in Desiderio vix nominaveram, sublimi isto loco, quem hæctenus in Ecclesiâ obtinuit, dejiciat, non tantum summis suis viribus annititur, sed advocat etiam subsidiariam operam Genevensium, Batavorum, Scotorum, Moguntinorum, Puritanorum & Pontificiorum. Tandem in hæc verba prorumpit: *Inauditum est inde ab origine Christiani nominis, solum Symboli Apostolici approbationem esse signum discretivum orthodoxi ab hæretico.* Agitur autem de discernendis orthodoxis & hæreticis, quantum attinet credenda. At dixit Lutherus, *Das Symbolum der Apostel ist das allerfeinste; das furs vnd richtig die Artikel des Glaubens gar sein fasset.* Dixerunt post illum alii, *symbolo comprehendit quidquid Christianum credere oporteat; contineri omnia capita totius religionis Christiane, rectè, perspicuè & ordine; inæ Barbaros potuisse iudicare, qua doctrina esset blasphema, quia videlicet non quadraret ad normam & regulam doctrine Apostolicæ in Symbolo expositam; id ipsum esse indubitatum notam, quâ Christiani cognoscantur, & ab Ecclesiâ hostibus discernantur; subsequuntis temporibus celebrata Concilia nullum novum articulum fidei condidisse; & symbola ab iis edita non esse propriè alia à Symbolo Apostolico, sed tantum Apostolici repetitionem & declarationem.* Auctorum nomina & ipsissima verba Symbolo paullo post recitando adjungentur.

Quare verò tanto conatu & fervore in contrarium nititur Hulsemannus? Nempe (liceat mihi, quantum probabili conjecturâ adsequi valeo, promere) si articuli fidei, qui propriè strictæque articuli fidei dicuntur, sive credenda, quatenus credenda sunt,

da sunt, & actibus internis perficiuntur, nec in externos prodeunt, intra limites & ambitum Symboli Apostolici, utur juxta tenorem Athanasiani, Nicæni aliorumque œcumenicorum accepti, coërceantur; nullus erit locus vel præsentia carnis & corporis Christi in omnibus Vbi, in quibus ejus est divinitas, vel durabili illi carnis & corporis Christi cum carne & corpore fidelium conjunctioni, factæ per indistantiam localem & approximationem substantiæ ad substantiam, vel aliis porro invehendis doctrinarum novitatibus. Quin neq; magnus erit usus tribunalis, quod *ἐν ἀποκρίσει* Romanæ non ab similibi sibi vindicet, controversias de quibusvis exortis quæstionibus & locorum Scripturæ interpretationibus determinet, atque adeo articulis Symboli Apostolici novos, quos non magis quam antiquos liceat in dubium vocare, adjiciat. Cujus rei arbitrium magnam partem, nisi valde fallor, in suâ manu fore sibi promittit Hulsemannus. Ut igitur tribunal, quale dixi, stabiliat, conatur ex Christi verbis demonstrare, quod ad salutem non sufficiat paucos & certos quosdam articulos Symbolo Apostolico comprehensos, utpote fundamenta salutis, amplecti, sed quod qui vel minimum circa quamcumque veritatem à Scripturis indicatam vel interpretationem alicujus loci Scripturæ aberraverit, minimus sive nullus sit futurus in regno cœlorum. Dices, Quis omnes in Scripturis abstrusas veritates eruet, & nobis liquidò ob oculos ponet? quis omnium difficilium Scripturæ locorum certam & indubitatam interpretationem proferet? Quis verò alius, quam Hulsemannus, Calovius, Scharfius, VVellerus? Et hinc fortè jam pingitur à suis Hulsemannus fornice supra verticem patulo, & luce cœlitus illapsâ collustratus. Concedent tamen, quemadmodum etiam concedit Romanus pontifex, decreta & determinationes suas sine crimine ignorari: sed cognititas negari vel in dubium vocari (id enim auctoritati judicium & tribunalis derogaret) nullo modo ferent. *Non sequitur, ait num. 1. Hulsemannus, Cuius dogmatis ignorantia innocens est, eius affirmatio vel negatio indifferens est.*

Mox subjicit Christum & Apostolos à communione regni cœlestis excussisse eos, qui vel unum de minimis codice sacro assertis negaverint, vel de negatis affirmaverint. De iis, qui quod manifestum est, & manifestum

sic

esse confiterit, contra suam conscientiam & ex merâ improbi-
tate impugnaverint, concedo: de aliis qui vel per dicti obscuri-
tatem vel per suam infirmitatem aberraverint, nego. Verbi gra-
tiâ, Apostolum dum *aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum* 1 Cor.
& *stipulam* nominat, & igne probari dicit, quin *exuri*; aut affirmat 3, 12.
errores doctrinæ fundamentali superadditos supremi iudicii die
severo examini subjectum & reprobatum iri, aut non affirmat:
quum dicit, quod *mulier debeat potestatem in capite habere propter an-* 1 Cor.
gelos; aut verum est cœlestes spiritus intelligi, aut non est verum. 10, 11.
Num qui hic affirmaverit, quod negari verum est, vel contra; à
commercio regni cœlestis excludetur? Quum dicit Ecclesiastes
Spiritum redire ad Deum, qui dederit illum; aut docet animam rati- Cap. 12.
onale a Deo immediate dari sive creati & à parentibus non vi 7.
traduci, aut non docet; aut id ipsum hic adserit, aut non adserit.
Num si adserit, id tamen aliquis negaverit adseri, si non adserit, a-
liquis adserere affirmaverit; alteruter error necessario damnati-
onem inducet? Probandum potius quod docet David Chytraus,
in disputationibus Theologicis discrimen tenendum esse inter articulos fidei In A-
perspicuis testimoniis verbi divini traditos, omnibusq; ad salutem cognitu poc. 63
necessarios, & alius materias non satis perspicue in verbo Dei explicatas;
quales sunt, inquit, an anime hominum oriuntur ex traduce, an vero de
novo creentur & inserantur corporibus.

Hulsemannus autem in hac modum detonat: *Christus & Apo-*
stoli à communionem regni cœlestis excluderunt eos, qui vel unum de minimis
codice sacro assertis negaverint, vel de negatis affirmaverint. Matth. V, 18:
Quicumq; solverit vel unum apicem de hisce, quæ in lege existât,
minimus erit in regno cœlorum. Solvendi autem verbum notare hoc
loco non solum violationem, quæ moribus & factis, sed illam quoq; quæ
falsâ interpretatione fit, ex parallâli constat, Job. X, 35, quando
judices seculares filii Dei dicuntur, non solum scriptura. Verba Serva-
toris isto sancti Iohannis loço hæc sunt: Nonne scriptum est in Lege
vestrâ, Ego dixi, Divestis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est,
& non potest solvi Scriptura, id est, non potest argui falsitatis, quasi
aliquid protulerit, quod nullo sensu, nullo modo sit verum. Hæc
scriptura, ait Aegidius Hunnius ad hunc locum, nec solum vi, nec ut falsâ
reprehendi potest. Scriptura nihil falsi proponit, sed quidquid pro-
ponit,

ponit, aliquo omnino sensu verum est. Sed inde non rectè infer-
tur, quòd quicumq; illum verum sensum alicubi non adsequitur,
salute excidat. Verba verò Servatoris, quæ ex Mathæo producit,
ita habent: sicut enim ab Hulfemanno producentur, vel maiâ fi-
de, vel à dormitante producta sunt. *Qui solverit unum de mandatis
istis minimis, & ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cælorum.*
Agit Servator contra Phariseos, qui sibi ex lege justitiam & salu-
tem promittebant, & nihilominus multorum legis præceptorū
violationem justitiæ & saluti non obstare existimabant. *Qui sol-
verit unum de mandatis istis minimis, quæ videlicet magistri illi mi-
nima esse, & salvâ justitiâ & salute negligi posse contendunt, & ita,
ut modò dictum fuit, homines docuerit, minimus (in haret parono-
masiæ) vocabitur in regno cælorum, id est, nullus erit. Nam, ut
mox subjicit, Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum &
Pharisaorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Num hinc sequitur
aut elici potest, quòd regno cælesti excludatur, quicumq; in in-
terpretatione minimi Scripturæ loci aberraverit? Audiatur au-
tem interpres hujus loci Aegidius Hunnius: *Quam necessaria sit le-
gis impletio, hinc docet Christus, quia is, qui solvat vel minimum ex man-
datis Dei, transgrediendo illud, atq; alios quoq; sic doceat, sit planè nullus in
regno cælorum.* Item: *Agit hoc in loco Christus legalem concionatorem, &
demonstrat, quid lex Dei a nobis hominibus requirat, iuxta cuius canonem
rectè pronunciat, non patere ulli homini ingressum in regnum cælorum, nisi
legem Dei fecerit & adimplerit: siquidem Deus imperfecto obsequio possessionem
regni cælestis non decernat.* Audiatur etiâ Martinus Chemnitius:
*Que exempli gratiâ à Christo de interpretatione aliquot præceptorū Mat-
thæi quinto adducuntur, manifestè ostendunt, quæ Pharisei intellexerint
de ho-
nis o-
pci. q. 3* *minima mandata, Non irasci fratri; dicere Racha vel fatue; qui viderit
uxorem ad concupiscendam eam. &c. Manifesta igitur est declaratio, de
quibus mandatis loquatur, quæ Pharisaorum Cabala minima vocavit, &
sine detrimento iustitiæ solvi posse docuit, si modò reliqua in lege servarentur.
Christus verò pronuntiat: Nisi facta fuerit reconciliatio cum Deo, & remissio
in hac vitâ, in carcerem mitteris. Sed ego antehac edita Symbola &
confessiones iterum hic subjicio, & Desiderium concordie ad-
jungo, ut consideret cordatus Lector, num in illo novitates, in
isto nugæ & opiniones à diabolo inspira-
tæ occurrant.*

SANCTÆ